

POSUDEK OPONENTA PÍSEMNÉ DISERTAČNÍ PRÁCE

Název práce: Jak se čte autor(sky)? Výzkum autorského čtení
Autor/ka práce: Vít Zeman
Studijní program: Autorské herectví, jeho teorie a psychosomatika
Typ studijního programu: doktorský

Vymezení cíle a jeho naplnění:

Autor vymezuje cíl své disertační práce zcela jasně ihned na začátku Úvodu a to následovně: „Hlavním cílem této práce je jednak vymezení a bližší prozkoumání psychosomatické povahy“ autorského čtení, „jednak pokus o její interpretaci prizmatem narativně orientované psychologie. Tyto úvahy jsou doplněny několika filosofickými (a literárněvědnými) analýzami, které představují určité obecně-filosofické ukotvení.“ (str. 10) Cíl práce byl svým vypracováním beze zbytku naplněn: Autor přesvědčivě ve své disertační práci vypracoval, v jakém ohledu má autorské čtení psychosomatickou povahu a v čem spočívá; ukázal spojitost autorského čtení s narativně pojatou psychologií, s jistými filosofickými náhledy (především ohledně tělesnosti) a průkazně argumentuje pro existenci terapeutické dimenze autorského čtení.

Aktuálnost tématu a relevance zvolené metodologie:

Téma práce považuji za živé a aktuální, přičemž se u autorského čtení jedná o velmi „mladou“ disciplínu. Zároveň práce vykazuje silný mezioborový přesah, což je jedna z jejích předností. Metodologie je tématu přiléhavá a dobře zvolená: Teoretická reflexe a filosoficko-psychologicko-literární kontextualizace praktického „divadelního“ fenoménu a to i na základě vlastní zkušenosti jako autora (!) a jako vyučujícího. Zařazení empirického kvalitativního výzkumu je na první pohled možná poněkud překvapující, na druhý pohled však dává smysl. Zvláště když sám autor zdůrazňuje, že jeho cílem je ověřit pouze „možnost“ terapeutického potenciálu autorského čtení, nikoliv jeho „absolutní nutnost“ (str. 173).

Odborný přínos, původnost práce a její případné využití v praxi:

Ve svém zhodnocení odborného přínosu a původnosti práce se zaměřím především na filosofičtější pasáže disertační práce. Autor navazuje především na fenomenologické a existencialistické autory, na dialogickou filosofii, hermeneutiku, ale na mnoha místech i na Kierkegaarda či antické myslitele. Velkou předností práce vidím v mezioborovém dialogu na pomezí divadelní vědy, literární vědy, filosofie a psychologie. Tento dialog není lehký, neboť se může vystavovat kritice přílišného zjednodušení té které disciplíny. Autor se však nelehkého úkolu zhostil nadmíru zdařile. Pokládám filosofickou analýzu a kontextualizaci autorského čtení v práci za zajímavou a podnětnou. Autor prokazuje ve své práci schopnost vztáhnout myšlenky z jiných disciplín k autorskému čtení, čímž se

mu daří nasvítit autorské čtení z různých úhlů pohledu a hlouběji ho reflektovat. Autor dokáže pro svou vlastní pozici velmi dobře argumentovat. Zajímavé a objevné jsou například kapitoly, ve kterých se porovnává autorské čtení ve fyzické přítomnosti a online (str. 28nn.). Autor prokazuje na mnoha místech schopnost popsat a pojmově odlišit různé fenomény (jako kupříkladu rozdíl mezi autorským psaním a čtením a kreativního psaní; str. 56). Práce vykazuje dobré zakomponování filosofických náhledů a prvků např. u charakteristiky ontologie hry (str. 59nn.) nebo v návaznosti rozměru tělesnosti autorského čtení na fenomenologii (str. 67nn.). Mimo M. Merleau-Pontyho by se dalo hlouběji navázat i na E. Levinase, který v tělesnosti vidí první hlavní princip individuace a subjektivity jako takové. Za objevné považuji dále vypracování mnohohrstevnaté dimenze dialogičnosti autorského čtení. Reflexí autobiografických momentů vztahených k autorskému čtení realizuje práce mimoděk Ricœurův náhled prolínání hermeneutiky textů a hermeneutiky sebe/já. Vidím jistou podobnost i s úvahami Jana Vladislava (*Otevřený deník*, Praha 2012) v návaznosti na Augustina či Ch. Baudelaira. Je třeba ocenit nejen teoretickou znalost tematiky, ale i praktickou zkušenost doktoranda jako autora, která je zároveň podrobena reflexi, jež má zase pozitivní dopad na vyučování disciplíny autorského čtení. Za inovativní považuji rovněž pasáže o tom, jak autor ke svému tématu přišel... (str. 18nn.).

Několik kritických poznámek se týká následujících bodů: Oproti tezi o tom, že reálné předměty neobsahují „místa nedourčenosti a spolutvůrčí aktivita vnímajícího není nezbytná“ (str. 111) by se dalo spolu s Husserlem namítnout, že i reálné věci vykazují určitou míru nedourčenosti. Husserl zdůrazňuje, že reálné věci nám nejsou ve vnímání nikdy dány celé: jsou nám dány vždy z určité perspektivy, v určitém ohledu, v určitém kontextu. Tedy i zde je nutná spolupráce vnímajícího. I když dle Husserla existuje jakýsi „eidos“ věci, přesto je nám „jedna“ věc dána v tisíci variantách. Kriticky se dá nahlížet i na části kapitoly „5.1.1. Metafyzické a epistemologické ukotvení“ (vztahu autorského čtení a narativně orientované psychologie). V některých pasážích této kapitoly chtěl autor příliš mnoho najednou (např. str. 129). Na tak malém prostoru několik stran není možné rozpracovat složitou problematiku různých filosofických přístupů k realitě jako takové a možnosti jejího poznání. Ohledně realistické adekvátní teorie se dá vznést otázka, zda nevyřčeně nepředpokládá Boha jako metafyzický zdroj jak reality a i vnímajícího subjektu či jiný metafyzický koncept, který však jako takový není přiznán. Směrem k perspektivismu konstruktivismu (str. 125) se lze zamyslet nad tím, zda tento perspektivismus již v sobě neobsahuje jistý intersubjektivně sdílený prvek. Fenomenologie míní, že tímto intersubjektivním ukotvením subjektu je svět; Kant vychází z náhledu, že každý subjekt má v sobě stejné podmínky možnosti poznání, takže vnímání světa není subjektivní ve smyslu subjektivistické, nýbrž subjektní. Kritiku kantovské pozice na základě knihy Nováka a Vohánky (*Kapitoly z epistemologie a noetiky*) považuji za nepochopitelnou Kantova myšlení: i Kant hovoří o receptivitě smyslovosti. Osobně považuji kritiku Kantovy teorie poznání z pozice aristotelsko-scholastického realismu za zkreslující. Problematika „věci o sobě“ u Kanta je jistě složitá a není neproblematická, ale i Kant tvrdí, že tam, kde máme smyslovou zkušenost, poznáváme skutečnost objektivně. Pouze tam, kde nám takto zkušenost chybí – tedy v oblasti tzv. nadsmyslového – takové objektivní poznání není možné. A Kanta mimo jiné nezajímá proces poznání jako takový, ale podmínky možnosti poznání jako takového. Zároveň si nemyslím, že by složitý problém vztahování se subjektu ke skutečnosti bylo možno vyřešit logikou, jak naznačují Novák a Vohánka (str. 128). Výše zmíněná kritika nesnižuje mé vysoké hodnocení práce. Autor i u kritizovaných míst prokazuje svou schopnost samostatně a kriticky filosoficky myslet.

Na závěr ještě drobná poznámka: Hlasité čtení se nepraktikovalo jen ve středověkých kláštřích (str. 26), ale praktikuje se i v kláštřích dnešních.

Logická stavba a členění práce:

Disertační práce má velmi jasnou a přehlednou strukturu, která je členěna do pěti základních kapitol, přičemž ještě obsahuje obsáhlou přílohu s autorskými texty doktoranda: Úvod (str. 10–11), 1. Pod pokličkou aneb poznámka o metodice (str. 12–17), 2. Můj život v umění: já a autor (ské čtení)? (str. 18–52), 3. Autorské čtení – psychosomatický koncept (str. 53–93), 4. K anatomii čtení (str. 94–116), 5. Autorské čtení optikou narativně orientované psychologie (str. 118–191), Závěr (str. 192),

Bibliografie (str. 193–204) a Přílohy (str. I–XLIX). Jednotlivé kapitoly jsou dobře vzájemně propojeny, základní tematická linie je vždy patrná. Závěr mohl být poněkud delší, je příliš stručný.

Formální úprava a náležitosti práce včetně jejího rozsahu:

Práce vykazuje výbornou formální úpravu a má všechny patřičné formální náležitosti včetně rozsahu 240 stran s 49 stranami přílohy vlastních autorských textů. Neshledal jsem žádné formální nedostatky.

Práce s informačními zdroji:

Práce s informačními zdroji je na vysoké úrovni. Autor zpracoval velké množství relevantní literatury a prokázal její samostatné a kritické používání. Výběr zdrojů je dobře zvolený. Jedinou výhradu bych měl ohledně užití knihy Nováka/Vohánky *Kapitoly z epistemologie a noetiky* ke kritice Kantovy pozice. Zde by bylo lépe užít „klasickou“ kantovskou sekundární literaturu.

Jazyková a terminologická úroveň:

Práce je psaná jasně, argumentačně konsistentně, dokáže dostát komplexnosti zkoumané tematiky. Autor se vyjadřuje bohatým slovníkem, který prokazuje jak literárně-autorskou, tak i filosofickou formaci.

Celkové/vlastní shrnutí hodnotitele:

Celkově hodnotím disertační práci jako výbornou a v mnohém objevnou. Text velmi dobře sleduje vlastní tezi a je hluboce obeznámen s problematikou autorského čtení. Z reflexivních pasáží je znát, že autor je nejen doktorandem, nýbrž zároveň i vyučujícím, což dodává jeho reflexi hloubku. Autor výborně vypracovává svou vlastní tezi a vlastní kritické stanovisko, pro které dokáže argumentovat i proti autoritám typu Rolanda Barthesa. Základní teoretické náhledy (ať už se jedná o autorské čtení, koncepty psychosomatiky, dialogického jednání, narativní psychologie), s kterými autor pracuje, jsou velmi dobře představeny a zároveň s nimi autor dokáže kriticky a kreativně zacházet. Čtením práce jsem byl v mnohém ohledu obohacen.

Otázky a náměty k diskuzi při obhajobě:

1. Je možno považovat univerzitní přednášky za určitý typ autorského čtení? Z autorovy charakteristiky autorské čtení (str. 79nn.) se nabízí jistá paralela (alespoň tak, jak si představuji ideální podobu přednášek): přednášející přebírá odpovědnost za řečené, přednáška je textem nehotovým, textem v procesu, dochází k reflexi skrze posluchače a následně k sebereflexi přednášejícího.
2. Neznamená oddělení textu od autora v písmu nejen osamocení, nýbrž i osvobození (viz reflexe Brechtova textu str. 95nn.)? Paul Ricœur kupříkladu proti primátu mluveného slova argumentuje takto: „To, co jednostranná obrana dialogu podceňuje, je mimořádná pomoc a podpora, které se řeči dostává, když přechází od slova k písmu. Když se text osvobodí od fyzické přítomnosti čtenáře, osvobozuje se od svého autora, to znamená zároveň i od záměru, který má být v textu vyjádřen; osvobozuje se od psychologie člověka, která stojí v pozadí díla, od porozumění, jakým tento člověk chápe sám sebe a svoji situaci, osvobozuje se od svého autorského vztahu k svému prvotnímu publiku, které tvoří původního adresáta textu. Tato trojí nezávislost textu na autorovi, na jeho kontextu a na jeho adresátech vysvětluje, proč jsou texty otevřeny pro nespočetné opětovné převedení do textové podoby skrze četbu a poslech...“ (P. Ricœur, *Gott nennen* in: B. Casper (Hg.): *Gott nennen. Phänomenologische Zugänge*, Freiburg/München 1981, str. 49)
3. K úvahám nad Brechtovým textem: Musí být hotový psaný text *nutně* a *výhradně* komoditou?
4. A jedna osobní otázka: Byl autor pro svou cestu z Prahy do Berouna inspirován pěší cestou Františka Skály z Prahy do Benátek na Bienále současného umění v roce 1993? Vidím zde jisté paralely ve významnosti těchto cest pro autora samotného.

Doporučení práce k obhajobě:

Doktorand Vít Zeman jednoznačně prokázal svou tvůrčí schopnost v oblasti Autorské herectví, jeho teorie a psychosomatika a jeho disertační práce splňuje všechny požadavky, které jsou standardně kladené na disertační práce. Tímto vřele **doporučuji práci k obhajobě a doporučuji udělit titul „doktor“**.

Datum vypracování posudku: 30. srpna 2023

..... Jakub Sirovátka

Jméno oponenta práce

30. 8. 2023

(datum a podpis)